
МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ТА ЙОГО ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ

УДК 342.8(477)

Гудзь Л. В. (Gudz L. V.)

Національний університет кораблебудування ім. адмірала С.О. Макарова

В статті проаналізовано загальне розуміння механізму забезпечення виборчих прав, свобод та обов'язків людини і громадянина та на його основі сформульовано власну дефініцію механізму забезпечення виборчих прав громадян України та його основних елементів.

***Ключові слова:** вибори, виборче право, забезпечення виборчих прав громадян України, механізм забезпечення виборчих прав громадян України.*

General understanding of the mechanism of guaranteeing of voting rights, freedoms and duties of a man and of a citizen has been analyzed in the article and according to it the own definition of mechanism of guaranteeing of voting rights of the Ukrainian citizens and its basic elements have been formulated.

***Key words:** voting right, guaranteeing of voting rights of the Ukrainian citizens, mechanism of guaranteeing of voting rights.*

На сучасному етапі розвитку вітчизняного конституційного права надзвичайно важливо відпрацювати цілісну, системну наукову концепцію забезпечення прав і свобод людини і громадянина загалом та забезпечення виборчих прав громадян України зокрема. При цьому вона має включати широке коло теоретичних положень щодо поняття, сутності та змісту забезпечення виборчих прав, а також структурних елементів механізму забезпечення виборчих прав громадян України.

В юридичній науці явно недостатньо приділялося та й приділяється уваги конституційно-правовому інституту забезпечення виборчих прав громадян України та його механізму. До питань загального розуміння механізму забезпечення прав, свобод та обов'язків людини і громадянина зверталися такі сучасні дослідники, як А. Колодій, А. Олійник, О. Негодченко, Е. Азенберг, Л.

Летнянчин та ін. Тому, на нашу думку, виникла потреба комплексного наукового аналізу саме механізму забезпечення виборчих прав громадян України та визначення його структурних елементів.

Перед тим, як визначатися із розумінням та структурною побудовою механізму забезпечення виборчих прав громадян України, необхідно, з нашої точки зору, розглянути загальне розуміння механізму забезпечення прав, свобод та обов'язків людини і громадянина та інших (механізм реалізації, механізм захисту, механізм охорони прав, свобод та обов'язків), але близьких, схожих на нього механізмів.

Насамперед зазначимо, що категорію "механізм" визначають як внутрішню будову, систему чого-небудь, сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та інше явище [1, 523].

При цьому кожний механізм – це високоорганізована, цілісна, об'єктивно та суб'єктивно єдина система, яка має свою структуру, тобто внутрішню будову [2, 12 – 13].

А забезпечення – це вжиття заходів, які забезпечують реальність виконання судового або арбітражного рішення в разі задоволення позову; спеціальні заходи майнового характеру, що спонукають сторони до точного і реального виконання зобов'язань – неустойка, (штраф, пеня), застава, поручительство, банківська гарантія і т.ін.; система державних заходів, спрямованих на подання матеріальної допомоги громадянам, що пішли на пенсію, захворіли, втратили працездатність і т.ін.; надання кому-небудь достатніх матеріальних засобів до існування; створення надійних умов для здійснення чого-небудь; гарантування чогось; захист, охорона кого-, що-небудь від небезпеки [1, 280 – 281].

Саме враховуючи вищевикладене, наведемо думку В. Букача, який під механізмом забезпечення конституційних політичних прав і свобод людини і громадянина розуміє сукупність суб'єктивних та об'єктивних чинників, що виступають необхідними умовами втілення благ, визначених конституційними політичними правами і свободами, як у практику індивідуальної життєдіяльності кожної людини, так і функціонування інститутів громадянського суспільства, що

є суб'єктами політичної системи суспільства. Призначення механізму забезпечення конституційних політичних прав і свобод людини і громадянина розкривається через систему функцій, за допомогою яких здійснюється вплив на суспільні відносини. Критерієм розмежування функцій механізму забезпечення політичних прав і свобод громадян є їх соціально-юридична спрямованість, на основі чого можна виділити сприяючу (допоміжну), стимулюючу, превентивну, відновлювальну і виховну функції [3, 12].

Що ж стосується механізму забезпечення прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, то хотілося б зазначити, що ця проблема теж різними вченими розглядається неоднаково. Так, А. Колодій та А. Олійник розрізняють механізм реалізації конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина та механізм забезпечення реалізації зазначених прав та обов'язків. Перший вони визначають як "... відносно відокремлену сукупність конституційних елементів, за допомогою яких в умовах додержання законності, з позиції гуманізму і соціальної справедливості кожною людиною і громадянином України здійснюються його конституційні можливості, знешкоджуються ті негативні умови, що можуть завдати шкоди практичному втіленню можливого у повсякденне життя" [4, 219].

До механізму забезпечення реалізації зазначених прав і обов'язків, вони відносять: а) гарантії їх здійснення; б) юридичні елементи механізму реалізації; в) процес практичного втілення можливості та необхідності у дійсність; г) умови і фактори такого процесу. [4, 219 – 221].

У подальшому А. Олійник, визнає, що "механізм правового регулювання, механізм реалізації суб'єктивних прав і свобод та механізм їх забезпечення – поняття не тотожні. Вони відрізняються між собою. Відмінність названих механізмів пов'язана з їх різним функціональним призначенням". [5, 151].

Напевно, що, враховуючи викладене в новітньому підручнику "Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні", А. Колодій та А. Олійник уже відмовляються від виокремлення механізму реалізації конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина та механізму забезпечення реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. Виходячи зі змісту цього

підручника можна стверджувати, що автори схиляються до думки про існування міжнародного та регіонального механізмів реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина та вітчизняного конституційно-правового механізму реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина [6, 259].

Вважаємо, що запропоновані А. Колодієм та А. Олійником визначення та структура конституційно-правового механізму реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні є найбільш оптимальними та повними.

О. Негодченко, досліджуючи забезпечення міліцією прав і свобод людини, зазначає: "Механізм забезпечення міліцією конституційних прав і свобод людини – це єдине, цілісне і якісно самостійне явище правової системи, яке є комплексом взаємопов'язаних і взаємодіючих передумов, засобів та умов, які створюють належні юридичні й фактичні можливості для повноцінного здійснення кожним своїх прав і свобод". [7, 203].

Зовсім інший підхід до розуміння механізму забезпечення прав людини бачимо у канадського вченого Е. Айзенберга, який вважає, що конституційне закріплення є важливою, але недостатньою умовою забезпечення захисту прав людини, і свідченням цього є досвід Канади, на формування якого відчутний вплив справили міжнародні події та її міжнародні зобов'язання. До трьох складових частин механізму забезпечення прав людини науковець відносить: 1) акти з прав людини; 2) комісії з прав людини; 3) трибунали з прав людини. До того ж він зазначає, що характерними рисами правозахисних актів є їхні: 1) гнучкість; 2) регулятивність; 3) доступність та простота; 4) інтеграційність [8, 258 – 262]

Звертає на себе увагу те, що при конструюванні теоретичної моделі механізму забезпечення прав людини Е. Айзенберг відносить до них лише ті елементи, які дійсно здатні їх забезпечувати. У цьому механізмі, з нашої точки зору, немає нічого зайвого (безпідставного), адже забезпечення прав людини здійснюється на підставі актів з прав людини, яким є насамперед, "Хартія прав та свобод" канадської Конституції, на підставі якої справа розглядається комісіями з прав людини, а врегулювання досягається через посередництво,

встановлене комісією. Якщо посередництва недостатньо, справи слухаються трибуналами з прав людини. Лише коли трибунал виніс своє рішення, справа може бути поданою на розгляд провінційного або федерального суду. Відразу зауважимо, що висловлена позиція Е. Айзенберга обов'язково буде врахована при конструюванні власної моделі механізму забезпечення виборчих прав громадян України.

Приблизно таку ж позицію займає Л. Летнянчин, який, розглядаючи механізм реалізації основних обов'язків, також зазначає, що "... автори іноді включають сюди компоненти, які не є механізмами у власному розумінні цього слова. Тому ми пропонуємо розглядати механізм реалізації основних обов'язків у вузькому розумінні як систему їх гарантій, яка включає: а) правову основу; б) інституційний елемент; і в широкому значенні: 1) як систему гарантій, 2) як процес практичного здійснення обов'язків; 3) як умови і фактори, що впливають на їх практичну реалізацію". [9, 153 – 154]

Знову ж таки, ця позиція Л. Летнянчина звертає на себе увагу тим, що під механізмом реалізації основних обов'язків розуміється, у вузькому значенні система гарантій, яка включає правову основу та інституційний елемент, а у широкому – система гарантій, процес їх практичного здійснення та умови і фактори, що впливають на практичну реалізацію гарантій, тобто фактично йдеться про те, що механізм реалізації основних обов'язків передбачає насамперед існування та реалізацію гарантій. Гарантії прав та свобод людини і громадянина – це умови, засоби, способи, які забезпечують здійснення у повному обсязі і всебічну охорону прав та свобод особи. "Поняття "гарантії" охоплює усю сукупність об'єктивних та суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію прав та свобод, на усунення можливих перешкод їх повного або належного здійснення". [10, 555]

Ми переконані, що точки зору Е. Айзенберга та Л. Летнянчина не тільки мають право на існування, але й є найбільш оптимальними (ефективними), оскільки відображають істинну сутність механізму забезпечення прав та свобод людини і громадянина загалом і механізму забезпечення виборчих прав громадян України зокрема.

Відповідно до вищевикладеного та наших власних міркувань, можна зробити **висновок**, що механізм забезпечення виборчих прав громадян України – це система вихідних політико-правових приписів, засобів та умов, що визначають порядок утвердження, створення умов, реалізації, охорони, захисту та відтворення виборчих прав громадян України. Основними елементами механізму забезпечення виборчих прав громадян України виступають: 1) конституційно-правові принципи та функції, які визначають його найбільш загальні тенденції виникнення, функціонування та розвитку; 2) нормативно-правове регулювання, тобто правова основа, яка складається насамперед із норм, принципів та інститутів, які забезпечують фактичне втілення виборчих прав громадян України; 3) суб'єкти забезпечення виборчих прав громадян України, яких виокремлюють у самостійний інституційний механізм; 4) гарантії виборчих прав громадян України, які, на думку Л. Летнянчина, до якої приєднуємося і ми, є одним із найважливіших елементів.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2002. – 1440 с.
2. *Тиунова Л.Б.* Системные связи правовой действительности / Тиунова Л.Б. – СПб.: изд-во СПб, 1991. – 136 с.
3. *Букач В.В.* Конституційні політичні права та їх забезпечення міліцією: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02. "конституційне право" / В.В. Букач. – К., 2004. – 20 с.
4. *Колодій А.М.* Права людини і громадянина в Україні : [навч. посіб.] / А.М. Колодій, А.Ю. Олійник. – К: Юрінком Інтер, 2003. – 336 с.
5. *Олійник А.Ю.* Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні: [монографія] / Олійник А.Ю. – К.: Алерта, КНТ, Центр навчальної літератури, 2008. – 472 с.
6. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: [підруч.] / А. М. Колодій, А.Ю. Олійник. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. – 350с.

7. *Негодченко О.* Забезпечення міліцією прав і свобод людини (висновки). Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т. [за ред. Ю.І. Римаренка, Я.Ю. Кондратьєва, Є.М. Моїсеєва, В.Я. Тація, Ю.С. Шемшученка]. – К.: Концерн Видавничий Дім "Ін Юре", 2006. – Т. III. Поліцейський менеджмент: історія та сучасність. – 1192 с.

8. Права людини: Концепції, підходи, реалізація: Пер. з англ. / [під ред. Б. Зізік; гол. ред. серії і автор передм. Дж. Перлін; наук ред. В. Дубровський]. – К.: вид-во "Ай-Бі", 2003. – 263 с.

9. *Летнянчин Л.І.* Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні: проблеми теорії і практики: [монографія] / Летнянчин Л.І. – Харків: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2006. – 256 с.

10. Юридична енциклопедія: в 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін]. – К.: Укр.. енцикл., 1998. – Т. 1: А–Г. – 672 с.